

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קנה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם גדול פחות מגיל כ' חייב במוסף

למדנו לאורך הסוגיא מתי מוגדר לגדול לגבי מכירת קרקעות, האם בגיל יח' או כ', אולם בודאי לא בגיל יג'. אלא שאמר רבא לגדול בר מנשיא אם בדקנו וראינו שבקיא במשא ומתן וכו' חלים קניינו. ובהמשך אמרה הגמ' שאף לגבי עדות הנושא חלו. וכו'. פסק הרא"ש (ס' ג) שהקטן האמור בסוגיא הוא קטן שאינו יודע בטיב משא ומתן וגם אינו שונה. ונוקט הרא"ש שדוקא מכירתו אינה מכירה בפחות מעשרים, אבל מקחו מקח במקרקעי משעה שנעשה גדול, שהרי מבורר במג' שכל הסיבה שאינו יכול למכור בקרקע בפחות מגיל כ' היות וחוששים שתאב הוא למעות וכאשר לוקח יקשקש בפניו במעות יתראה למכור קרקע, אולם לרכוש קרקע אין את הסברא הזו, אלא בדיוק להפך הוא הוציא כסף מכיסו, וא"כ הסברא נותנת שיכול לרכוש קרקעות.

ומחמת סברא זו רצה הרא"ש להתייר לו אף למכור קרקע שקנה, שכיון שקנה א"כ מוכח שלא היה קרוב למעות וכו'. וכך למד הרא"ש אף בדברי הר"ף. אולם ר"ת חולק, ומביא הרא"ש דקדוק בדברי הגמ' שאינו יכול למכור כלל קרקות אף מה שקנה בעצמו, אמרו בגמ' שהנידון של עדות תלוי במה שיכול למכור וכו', ואמרו שאינו מעיד על קרקעות כלל, ואם קרקע שרכש יכול למכור מדוע אינו כשר לעדות קרקעות, מבורר מדיון עדות שאינו יכול למכור מאומה.

מצאנו עוד דין מעניין לגבי גדול שעדיין אינו בן כ' לגבי להיות שליח ציבור במוסף. כלומר נער שהוא כבר בן מצוות וגדול מבן יג' אולם קטן מבן כ', נראה שיש לדון בו האם כשר הוא להיות שליח ציבור, ודוקא במוסף! בשאר תפילות לא מצאנו בו חסרון. ונביא את הנידון עם פרטיו המסתעפים.

מבורר במשנה בשקלים, משישבו במקדש התחילו למשכן, את מי ממשכנין ליום וישראלים וגרים ועבדים מושחרין אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו אינו פוסק. כלומר היו לוקחים משכון ממי שיש לו חוב לתת מחצית השקל ועדיין לא נתן.

אמרה ע"ז הגמ', הא לתבוע תובעין הדא דתימר בשהביא שתי שערות אבל אם לא הביא שתי שערות לא בדיא ולמשכן אין ממשכנין עד שיביא שתי שערות וכו'. ולגירסא הגאון וכן בתקלין חדתינן עד שיהא בן עשרים. מבורר מדברי הגמ' (לשיטת הגמ') שקטן אף שהגיע לגיל חינוך ובכל המצוות יש לאביו לתנוכ כאן אין חוב לאביו לשקול עבורו. אולם כשנר האב התחיל לשקול לו מחצית השקל אינו פוסק. כאשר הביא שערות יש חוב לקטן אולם אין ממשכנים את נכסיו ע"כ. וכאשר הביא שערות או הגיע לגיל עשרים לפי השיטות הנזכרות חייב הוא מדאורייתא בצורה גמורה ואם לא הביא בזמן ממשכנים את נכסיו.

דעת הרמב"ם והרמב"ן שחוב נתינת מחצית השקל הוא ככל מצוות התורה שחייבם מן יג' שנה ומעלה. ועל אף שכתוב בפסוק "מבן עשרים שנה ומעלה" סוברים הראשונים שדוקא לגבי תרומת האדנים נאמר מבין עשרים. אולם מחצית השקל לתרומת הקרבנות דינו להיות ככל מצוות התורה מבן יג' ומעלה. שהרי הגמ' אמרה, רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן שלש תרומות נאמרו בפרשה הזאת תרומת אדנים ותרומת שקלים ותרומת המשכן דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה זו תרומת אדנים מאת כל איש אשר יבדנו לבו תקחו את תרומתי זו תרומת שקלים וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זו תרומת המשכן. א"כ תרומת הקרבנות ולומדים הראשונים הג"ל היא כבר מגיל יג'.

מאיך הרע"ב על המשניות (שקלים פ"א מ"ג) חינוך ורוקח (ס' רלב) והגאון על הירושלמי (שם) ס"ל דהחוב כמו הנראה בפסוק לפי פשוטו של מקרא שהחוב הוא מבן עשרים דפסוק זה קאי על כל הפרשה. והגאון לומד שכך הם דברי הירו'. ועי' תוס' יו"ט על המשניות (שם מ"ד).

בתורה תמימה (כי תשא אות כב) הביא את חידושו של המיוחס לרא"ש בשו"ת בשמים ראש (ס' פט) שנשים פטורות מתפילת המוספין. טעם הדיון, היות ותפילת מוסף באה זכר ולשורש קרבן מוסף, ותפילות כנגד קרבנות הם. א"כ קרבן מוסף שבא מתרומת שקלים ונשים פטורות משקלים, נמצאנו למדים שלנשים אין חלק בקרבנות המוסף, א"כ אין לחייב אותם בתפילת מוסף. והובאו דברי האבן שרש ראש ברע"א (או"ח ס' קו), שהיות ולא היתה שוקלת מחצית שקל אינו חייב בקרבנות ציבור ואין לה להתפלל מוספים, אולם כבר נהגו להתפלל וחייבו הנשים את עצמן בכל המצוות. והביא אמרנו הצ"ח (ברכות כו, א) שפטר נשים מתפילת מוסף מחמת שהיו מצות עשה שהזמן גרמא. (מבורר בצ"ח שלמד שיש מושג של מ"ע שהזמן גרמא דברבן, שהרי אף למ"ד שתפילה זה מהתורה וע"ז חידש הצ"ח שהוא מעשה ז"ל. ודו"ק).

מעתה יצא התורה תמימה לדון כך, לפי דברי הרע"ב ולדעת הגאון שלמדו בדברי הירושלמי, שחוב מחצית השקל הוא רק מגיל כ', ואף אם עבר את שנתו היג' לא הגיע לכלל חוב קרבנות ציבור, א"כ כשם שנוקט בבשמים ראש שאין לחייב נשים בתפילת מוסף מחמת שאינן שוקלות מחצית השקל, מאותו שורש דין וטעם לא נוכל לחייב בתפילת מוסף מי שגדול אף פחות מבן עשרים. ואם ננסים להתנהג, קיי"ל (ר"ה טז) כל הפטור מן הדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתו, א"כ אין לאיש פחות מבן עשרים לעבור לפני התיבה להוציא את הציבור. והניח בעל התור"ת רצ"ר

והנה נ"ב יבא אחר המלך אולם יש לעורר בדבריו. כל מה שקי"ל שכל הפטור מהדבר אינו מוציא אחרים ידי חובה. דין זה נאמר במקום הפטור המוחלט לפי הכלל "כל דאיתו לא מצי עביד אף שליח לא מצי עביד". כאן יש לברר היטב שאמנם חידש הבשמים ראש, שאשה פטורה ממוסף מכיון שאינה בקרבן מוסף, אמת הוא לאשה. שכלל ענין התפילה הוא נושא המורכב בחיובה ואפשר שפטורה כלל (עי' מג"א או"ח קו), ואף אם חייבת אפשר דסגי לה בתפילה קטנה כדברי המג"א (שם). אלא שחייבו אותה סדר התפילה במקום שיכולה. (למעט קבלת מלכות שמים שחייבת בחיוב גמור וממילא אף בברכותיהם לחלק מרבותא ואמ"ל) אולם בפשוטו הענין "מוסף" הוא תוספת ולא דבר נפרד או חוב מיוחד. אלא על החוב של תפילה הוסיפו חז"ל עוד נדבך שקוראי לו "מוסף". גדול בן יג' אך לא בן כ', היות ומחוייב בתפילה ופשוטו, לחלק מהראשונים מדאורייתא, לכאורה לא שייך להגדירו אינו בר חוב שהרי בפרשת תפילה נמצא הוא ואין מוסף חוב חדש כדי לדון בו אינו בר חובא היות ומחוייב כבר בעצם התפילה. וכן עמא דבר שלא חששו לדברי התורה תמימה ולא הובאו דבריו בפוסקים. (ועי' בנתיבות יהושע ח"א עמ' תיג.)

סיכום הדף נושא: קטן במכירת קרקעות.

לאחר שהתבאר שהפכו את השיטות במשנה. והפכו את השיטות במסכת כתובות. והפכו את השיטות במחלוקת ריו"ח ור"ל, ו"ראה" האמורה במשנה לריו"ח הכוונה בקיום השטר, ולר"ל בעדים, **א"כ שואלת הגמ'** נצטרך להחליף את השיטות אף בקושיה שהקישו מהמעשה שהיה בבני ברק שטענו בני המשפחה שהמוכר היה קטן. **מבארת הגמ'** שלא מחליפים את השיטות, **והקשה ריו"ח** אם הראיה היא בקיום השטר מובן מדוע ירדו הלקוחות לקרקעות והחזיקו בהם, **אולם** אם הראיה בעדים (כפי שאמר ר"ל לאחר הפיכת השיטות) איך ירדו להחזיק בנכסים לפני שהיו להם עדים. **ע"ז אמר ר"ל** שאמנם בכל מקום הראיה היא ע"י עדים, אבל אני מודה שאין רעורם של בני המשפחה מועיל כלל, כיון שיש חזקה שאין העדים חותמים על השטר א"כ הדבר ברור שהמוכר והקונה הם גדולים וכו'.

לרבא בשם ר"ג, מגיל יח' יכול קטן למכור קרקעות. **לר"ה בר חנינא בשם ר"ג** רק מגיל כ'. **שאל רב זירא** מהמעשה בבני ברק שמכר קרקעות ומת, וטענו בני המשפחה שהיה קטן בעת מכירת הקרקעות, **ושאלו את ר"ע** האם מותר לבדוק את המת, אמר להם שאינם רשאים לבזותו ואף אם יבדקו הבדיקה לא תועיל שעשויים סימנים להשתנות. **ואם כדברי רבא** שיכל למכור מגיל יח' מובן שרצו לבדוק. אולם אם מוכר רק **מבן כ'** מה יועיל הבדיקה, הרי אף אם לא ימצאו סימנים למדנו שבן כ' שלא הביא סימנים יביאו ראייה שהוא בן כ' ומוגדר כסריס ולא יחלוץ ולא ייבם. **מבארת הגמ'**, הדיון האמור לגבי סריס כבר **אמר רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב**, שזה באופן שכבר היו בו סמיני סריסות קודם, ואם אין בו סמיני סריסות קודם תלוי בהבאת סימנים ולא תולים בגיל כ' שהוא סריס, **מדיק רבא** שזה מה שאמרו "והוא הסריס" היינו הסריס הידוע שהיו בו סמיני סריסות. **ואמר רבי חיא**, אם אין בו סמיני סריסות מחזיקים אותו כקטן עד שבער רוב שנתו היינו גיל 36. **ושאלו את רבי חיאל על סריס**, אמר להו' **כחוש** אמר להאכילו ע"י מאכל ומשתה. ואם היה רואה **ששמן**, אמר שיכחישוהו שיעטו ממנו אכילה ושתייה. **שסימני גדלות** לפעמים באים ע"י הכחשה לפעמים ע"י הבראה.

הסתפקו האם שנת יח' או כ' הם משנות הגדלות או משנותיו שבקטנות. רבא אמר בשם ר"ג, תוך הזמן כלפני הזמן, היינו שיוכל למכור רק בסוף שנת היום, ורבא בר רב שילא אמר בשם ר"ג, תוך הזמן כלאחר הזמן. **מבארת הגמ'** שרבא לא שמע בפירוש אלא למד מתוך מעשה, נער בתוך שנת היח' מכר קרקע ובה לרבא ואמר שלא האילה מכירתו, **והרואה סבר** משום שתוך הזמן כלפני הזמן, **אולם רבא** ראה בו שטות יתירה ולכך אמר שלא הועילה מכירתו.

גידל בר מנשיא שלח לשאל את רבא מה הדין בתיוקת בת יד' שנים יום אחד שבקיא במשא ומתן. **אמר לו רבא** אם יודעת בטיב משא ומתן מועיל מקחה. **ומבארת הגמ'** שפך היה המעשה ולכן לא שלח לשאל על תיוקת, **אז** תיוקת בת יב' ויום אחד. **נער פחות מכל** שמכר בנכסים כדברי גידל בר מנשיא, **בא לפני רבא** היות ורצה לחזור מהמכירה וטען שישא היה בקיא, אמרו לעשר קרוביו, תאכל תמרים ותשליך את הגרעינים לפני רבא ויחשוב שאתה שונה, נעשה כך. **אמר רבא** הרי זה שונה ואין מקחו מקח, שבא לתנוב עבור אותו נער פסק דין **באו הלקוחות** ולימדוהו דבר הכמה שיאמר לרבא "מגילת אסתר נמכרת בזו והוספר כותב שטר בזו", **ראה רבא** את חוכמתו ואמר שמקחו מקח, טענו קרוביו והרי הלקוחות לימדוהו, **אמר רבא** אם הוא מבין הרי אינו שונה, ומחמת חוצפה יתירה זרק גרעיני תמרים.

אמר רב הונא בריה דרבי יהושע, לגבי עדות נאמן מגיל יג'. **ואמר מר זוטרא**, רק לעדות מטלטלין, אולם לגבי קרקעות אינו מעיד. **שאל רב אשי** אם לדעתך מי שיכול למכור יכול להעיד ומי שאינו יכול למכור אינו יכול להעיד, א"כ פטויות שיכולים למכור מטלטלין ויכולו אף להעיד. **ביאר מר זוטרא**, בעדות צריך לקיים "ועמדו שני אנשים ולכך פטויות ואי יכולים להעיד, **אולם** בנכס צריך שהיו ראויים למכור בדבר שמעדין. **אמר אמימר** אף שאין ממכרו ש בן יג' ומעלה עד יח' או כ' לא חל, אולם יכול לתת מתנה קרקע. **שאל רב אשי**, אם מכר שמקבל תמורה לא מועיל, בודאי מתנה לא תועיל. **ביאר אמימר** אם לדעתך תלוי ברוח והפסד א"כ אם רואים שמרוויח הרבה נאמר שחלה מכירתו. **אלא** ירדו חכמים לעומק הדבר שנוער פחות מגיל כ' דעתו אחר המעות, ואם יקשקש לו הילוקה במעות ומכר מיד ובזול. **אולם במתנה** לא חששו שאם לא היתה לו סיבה מיוחדת לא היה נותן **ולכך** מתנתו מתנה, כדי שימצא מי שיגמול עמו כפי עניינו.